

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MORARU, CORNEL-FLORIN

**Urmașii lui Dionysos : nașterea DJing-ului în cultura
occidentală / Cornel-Florin Moraru. - București : Eikon,
2020**

ISBN 978-606-49-0282-5

78

Tehnoredactor: Mihăiță Stroe

Ilustrații: Andrei Măceșanu

Editor: Valentin Ajder

Cornel-Florin Moraru

URMAȘII LUI DIONYSOS

Nașterea DJing-ului
în cultura occidentală

E I K O N

București, 2020

CUPRINS

INTRODUCERE	5
I. WARM-UP: TRIUMFUL LUI DIONYOS	17
a. Dionysos, un daimon printre oameni	30
b. Inima lui Dionysos și bucuria care împlinește omul	33
c. Dionysos ca zeu al bucuriei. Bucurie vs. plăcere	37
d. Epilog – agonia unui zeu	42
II. MAIN ACT : CEI PATRU CARE AU CUCERIT VESTUL	55
CAPITOLUL 1	
Liber la muzică! Apariția DJ-ului de radio	64
a. „Pace pe pământ și între oameni bunăvoință”	64
b. DJ-ul de radio și „libertatea care coboară iarăși din ceruri”	70
CAPITOLUL 2	
Liber la dans! Nașterea DJ-ului de club	82
a. Cele două fețe ale omului: apariția DJ-ului de club și manifestarea dionisiacului	82
b. Între discotecă și bibliotecă. Existențialismul francez și primele cluburi	90
c. Djing-ul și muzica înregistrată ca remediu al angoaselor existențiale	96
d. Lucrul care taie greața	104
α. <i>Fericirea Aventurii: un disc care nu se poate învărti înapoi</i> .	105
β. <i>„Trebuie să faceți ca noi. Să suferiți în măsură”</i>	110
γ. <i>Între văz și auz - cel ce despică noaptea</i>	113

Liber la creație! Cultura de soundsystem

și apariția DJing-ului în sens actual..... 118

a. Voodoo și muzică. Magia culturii de soundsystem

din Jamaica 118

α. Jamaica – vestul sălbatic al muzicii 118

β. Primele soundsystem-uri și experimentarea
corporal-auditivă a muzicii..... 122

γ. Călare pe ritm – începuturile muzicii jamaicane 126

δ. Revoluția dub și dansul cu umbre 134

ε. Magician din greșeală. Ruddy Redwood și
găsirea spiritului muzicii reggae 145

ζ. Distileria de dub și îmblânzirea spiritului muzicii..... 150

b. Hip-Hop-ul și împlinirea revoluției DJing-ului 161

α. DJ-ul, un hacker muzical 171

β. Aventuri prin misterele groove-ului 175

γ. Scratching-ul – gramatica și sintaxa vibe-ului..... 180

c. Back2back: Cultura DJing-ului și schimbarea
lumii contemporane..... 193

α. Ce este cultura și de ce putem vorbi despre o cultură a DJing-
ului? 193

β. Cultura DJing-ului și atitudinea actuală față de lume..... 199

CAPITOLUL IV

Liber la sărbătoare! DJ-ul de festival

și atmosfera festivă..... 215

a. Festivalurile și cultura de DJing 215

b. Timpul sărbătorii și timpul cotidian 220

c. Cei ce creează atmosfera. DJ-ii de festival
și atmosfera de sărbătoare..... 229

α. Apariția festivalurilor moderne..... 229

β. DJ-ul ca actor – comercializarea profesiei de DJ și DJing-ul de
festival 234

III. Afterparty: Zorii unei noi epoci..... 241

DJ-ul de radio

I. *WARM-UP:* TRIUMFUL LUI DIONYOS

DJ-ul de club

Trebuie să recunosc că ideea de a începe o carte despre DJing printr-o relatare pe scurt a miturilor semnificative privitoare la Dionysos, zeul grec al vinului, dansului și bucuriei, mi s-a părut la început riscantă. Și asta deoarece mintea omului contemporan trăiește într-o eră a științei, în care miturile sunt văzute, în cel mai bun caz, ca niște povestiri de adormit copii și, în cel mai rău caz, ca niște relatări pur și simplu false. Se întâmplă astfel pentru că noi, postmodernii, încă avem mințile virusate de o concepție despre „mit” și „mitologie” tributară secolelor de început ale modernității filosofice, adică secolele XVII-XVIII. Pentru noi, mitul este opus faptului demonstrat științific cu rigoare și cu un înalt grad de certitudine. Găsim o plăcere paricidă în faptul de a „dărâma” mituri, de a le dovedi ca fiind contrare faptelor științifice, de a le anula orice valoare de cunoaștere.

Asta spune însă mai mult despre noi și despre orgoliul nostru, decât despre falsitatea miturilor însele. Ne place să ne demonstrăm, nouă în primul rând, dar și semenilor noștri, că suntem vârful istoriei, că înaintea noastră totul a fost văzut în ceață, că noi suntem singurii care au descoperit „ochelarii științei adevărate” care ne ajută să pășim cu mers apăsător pe calea spre adevăr pe care cei dinaintea noastră doar au băjbăit. În unele domenii ar putea fi legitimat acest orgoliu, însă nu trebuie să uităm că oamenii au trăit sute de mii de ani pe această planetă fără tehnologia pe care o avem noi, bucurându-se, în esență, de aceleași lucruri de care ne bucurăm și noi: un pahar de vin cu prietenii, o melodie bună, un dans cu fata pe care o iubești. În ceea ce privește bucuriile vieții, nu suntem vârful nici unei istorii, ci mai degrabă eternii (re)descoperitori ai apei calde.

Există însă și un motiv mai adânc pentru care noi, la nivelul gândirii comune, opunem știința mitologiei, la fel cum o opunem și artei sau religiei. Încă de la începutul modernității am așezat știința pe un pedestal și o privim ca pe un fel de garant al unui adevăr obiectiv și imuabil, pe

când restul disciplinelor se poziționează la un nivel de „entertainment intelectual”, neavând valoare certă de adevăr. Chiar și atunci când iubim literatura lui Kafka, muzica lui Debussy, filosofia lui Nietzsche sau cine știe ce alte domenii ale umanioarelor, în mintea noastră ele se profilează în clară opoziție cu știința. Ele sunt „pentru suflet”, pe când știința este „pentru minte”. Ar trebui însă să ne reamintim, dacă tot folosim cuvântul „suflet”, că, după toate doctrinele filosofice antice, mintea *este* o parte a sufletului. Știința și arta (sau religia, sau mitologia) nu sunt domenii concurente pentru ajungerea la un adevăr absolut și abstract, ci, mai degrabă, domenii complementare în vederea atingerii unei împliniri de sine care se concretizează în forma socratică a *cunoașterii de sine* – cea mai nobilă și demnă de urmat sarcină a filosofiei.

Poate și de aceea, privim cu uimire un gânditor cum este Platon, care, în mod ciudat, consideră așa-numitul mit al Atlantidei ca pe o „înfăptuire”⁴, care este „stranie, dar din toate punctele de vedere adevărată”⁵. Ni se pare ciudat faptul că, la greci, miturile nu contrazic argumentele științifice, ci par a le completa și oferi o dimensiune concretă, palpabilă. Ele *chiar sunt văzute* ca o formă de cunoaștere, o cunoaștere mai adâncă, mai adevărată și cu mai multă valoare pentru viața trăită decât cunoașterea științifică. Miturile sunt, pentru greci, depozitarele unei „înțelepciuni ascunse”, ale unei cunoașteri valoroase, care poate fi lăsată la vedere din simplul motiv că va putea fi înțeleasă doar de cei ce „au ochi să vadă” și minte să interpreteze. Pentru restul, ele sunt doar povești despre creaturi mitologice exotice și zei cu apucături umane, petrecute în vremuri trecute de mult.

Tocmai de aceea, mitologia greacă îmi pare a fi, atât pentru unii greci, dar mai ales pentru noi, un fel de plic care conține unele dintre secretele minții și comportamentului uman, lăsat pe biroul unui chimist. Printre toate eprubetele,

⁴ Gr. *ergon* (Cf. *Timaios*, 21a)

⁵ Cf. Platon, *Timaios*, 20d.

paharele Berzelius, compendiile de chimie și notele de lucru, acest plic trece complet neobservat. Niciodată omul contemporan nu are curiozitatea să-l deschidă și să-i scruteze învățăturile. Pentru a putea face acest lucru, ar trebui să operăm ceea ce Platon numea o „răsucire a sufletului”⁶ de la atitudinea științifică spre adâncurile abisale ale propriei noastre conștiințe, unde miturile au sedimentat în timp răspunsuri la cele mai concrete și presante probleme ale vieții cotidiene.

O lecție bună în acest sens ne-o oferă chiar limba greacă. Din sensurile cuvântului *mythos*, putem vedea faptul că mitul este, în esență, un adevăr care se ascunde, dar un adevăr eficace, care trebuie *interpretat* de fiecare dată. *Mythos* are, la origine, sensul de „cuvânt” sau „discurs”, însă spre deosebire de cuvântul public, el este un cuvânt păstrat în minte, voalat și nerostit ca atare. Spre exemplu, în Odiseea, poetul pune pe seama lui Antinous, unul dintre peșitorii Penelopei, următoarele cuvinte: „Haideti, în tăcere, ridicându-ne, să ducem la împlinire un asemenea plan (lit. „mit”, *mythos*), pe care ni l-am închegat deja într-un tot în minte”⁷. Așadar, mitul nu este, în esență, ceva fals, ci ceva încă neefectuat, nepus în acțiune, care stăruie undeva în cele mai întunecate odăi ale minții noastre, încercând să iasă la lumină. Sensul mitului nu se dă de la sine, ci *ne așteaptă pe noi să-l „punem în scenă”, să-l interpretăm*.

Aici, aș dori să atrag atenția asupra ambivalenței cuvântului „interpretare”. În primul rând, el face trimitere la ceea ce filosofii numesc, într-un limbaj tehnic, dar tot cu rădăcini mitologice, „hermeneutică”⁸. Este vorba aici despre un *sens cognitiv* al interpretării, care se exercită în special asupra textelor, și care își are originile într-o lungă tradiție de

⁶ Platon, *Republica*, 521c.

⁷ Odiseea, 4. 776-777.

⁸ Cuvântul „hermeneutică” (gr. *hermēneia*) provine de la numele zeului grec Hermes, mesagerul zeilor, acel zeu care traduce limbajul divin al tăcerii în cuvinte.

descifrare a sensurilor ascunse ale textelor biblice. În același timp însă, mai avem și interpretarea în sens de *reprezentatie artistică* – ca atunci când vorbim despre interpretarea unei piese de teatru sau a unui cântec. Aici e vorba despre o interpretare în *sens existențial*, care nu vizează pur și simplu cunoașterea intelectuală, ci un fel de înțelegere afectivă sau trăită. În arte, ca și în viața cotidiană, interpretarea se folosește nu doar de intelect, ci de întreaga ființă omenească – de afectivitate, de trup, de experiența anterioară, de intuițiile încă nereflectate. Se întâmplă astfel deoarece actorul de pe scenă, de exemplu, nu vrea doar să-și cunoască în sens abstract personajul, ci să-l *înțeleagă*, să-l întrupeze oarecum, să se transpună în pielea lui și să se comporte ca el.

În mod similar procedăm și noi atunci când un prieten foarte bun ne povestește „dramele” sale – nu le analizăm cu precizia unui savant în laborator, ci urmărim să-l *înțelegem*, să empatizăm cu el, să *ne punem în șosonii lui* și, într-un fel, să trăim împreună acele întâmplări povestite. În acest sens, toate poveștile prietenilor noștri apropiați, în măsura în care ne fac să „ne punem în pielea lor”, sunt niște mituri, la fel cum sunt și miturile Greciei antice.

Avem nevoie de distincția tocmai făcută deoarece mitul cere, prin excelență, o *interpretare în sens existențial*, adică o interpretare din perspectiva experiențelor ce se sedimentează în adâncul conștiinței noastre ca un fel de rezumat tăcut al propriei noastre vieți. Cu alte cuvinte, mitul nu trebuie gândit rațional și analizat logic, ci înțeles ca o parabolă a propriilor noastre trăiri. De altfel, acesta este și motivul pentru care grecii au inventat teatrul, artă guvernată în totalitate de Dionysos. Putem spune, fără grija că exagerăm, că teatrul antic nu este nimic altceva decât o *punere în scenă a miturilor arhaice ale Iliadei și Odiseei*, astfel încât să poată fi *înțelese*, nu doar cunoscute, de publicul atenian. Așadar, grecii știau că miturile trebuie traduse în sentimente, emoții și afecte, astfel încât, conform celebrei teorii aristotelice despre arta dramatică, să poată *purifica* trăirile privitorului.

Privind miturile expuse pe scenă, noi ne „lămurim” propriile trăiri. Tocmai de aceea, ele nu sunt niște întâmplări din vremuri imemorabile, ci „povestiri” despre umanitate în genere care trebuie puse în scenă de fiecare pornind de la propriile-i experiențe de viață.

Prin urmare, în mituri sunt ascunse cele mai profunde și de nerostit trăiri, atitudini față de lume sau porniri de comportament. Această propoziție poate fi rostită și invers, rămânând la fel de valabilă – în cele mai profunde atitudini, trăiri și porniri pe care le avem, ascundem niște mituri latente, care au fost rostite cu mii și mii de ani în urmă și care dau măsura umanității noastre. Dacă prima (pro)poziție redă o atitudine sacră față de lume, în care divinul încă rostuiește lucrurile, cea de-a doua redă o atitudine profană, în care adâncurile psihicului uman reflectă, în mod arhetipal, miturile Antichității. Întrucât trăim într-o eră profană, în care, după spusa poetului german Friedrich Hölderlin, divinul s-a retras dintre noi, vom alege cea de-a doua interpretare, deoarece, în esență, ea nu este mai puțin adevărată decât cealaltă.

Că tot vorbim despre adevăr, aș dori să mai atrag atenția asupra faptului că și acest concept este susceptibil, pentru greci, de o ambivalență similară celei de mai sus. Există un adevăr al mitului, care este trăit, și un adevăr al științei, care este gândit. În mod ciudat, pentru grec primul adevăr este „mai adevărat” decât cel din urmă. Se întâmplă astfel deoarece fără acest „adevăr trăit”, pus în scenă în propria noastră conștiință, nu am avea cum să ne ghidăm viața. Tot ceea ce este mai viu în noi – iubirea, fericirea, ura, tristețea – există doar ca adevăruri trăite sau, cum foarte frumos spune limba română, ca *adeveriri*. „Iubirea adevărată” nu este niciodată văzută la televizor sau descoperită în laborator, ci este întotdeauna trăită. Iubirea adevărată se adevărește. Tocmai de aceea, atunci când este gândită de oamenii de știință ca un fel de cocktail-molotov chimic care aruncă în aer toate circuitele creierului, iubirea rămâne la fel de impersonală și

rece ca privirea unui hering congelat. Chiar dacă *mecanismele biologice ale iubirii* pot fi reduse la o sumă de substanțe chimice care ne afectează creierul, iubirea ca atare nu poate fi *înțeleasă* cu adevărat decât dacă este trăită.

Adevărul „trăit”, dar oarecum uitat și ascuns al sentimentelor noastre este, pentru greci, numit *etymos*, care ar putea fi văzut ca un „adevăr existențial”, adesea trecut cu vederea de cunoașterea comună și de cea științifică deopotrivă. De aceea nu este de mirare că el a fost folosit mai ales în domeniul *etimologiilor*. O etimologie este, în traducere directă, un discurs despre „adevărul ascuns” al cuvintelor. Este vorba despre acel adevăr trăit sau cunoaștere vie pe care cei din vechime au avut-o și pe care noi am pierdut-o tocmai pentru că folosim cuvintele ca pe simple instrumente de exprimare. De aceea, fiecare cuvânt are un sens „de dicționar” și un sens etimologic mai profund. Acesta rămâne de obicei ascuns deoarece, fără a ne da seama, noi aplatizăm limba și o folosim ca pe un ciocan pentru a „bate” în urechile altora propriile noastre gânduri la fel cum tâmplarul bate cuie în lemn. Dar limba nu este un simplu instrument, ci chiar „aerul” pe care trebuie să-l respirăm în fiecare clipă în care suntem conștienți. Fără ea nu am putea fi conștienți de nimic, deoarece în interiorul minții noastre fiecare sentiment *este revelat prin cuvântul sau cuvintele pe care le asociem cu el*. Iubirea *este* cuvântul iubire deoarece, fără acesta, ar fi imposibil să ne referim în vreun fel la ea. Cuvântul dă viață gândurilor noastre, iar gândurile noastre ne dau umanitatea. Fără ele, fără el, nu ne-am diferențiat cu nimic de așa-numitele „necuvântătoare”.

Tocmai de aceea, și zeii greci trebuie să fie repuși în adevărul lor existențial. Trebuie să ne dăm seama, de exemplu, că Athena, nici pentru greci nu era pur și simplu o zeiță frumoasă și războinică ce locuia în Olimp, ci cea forță a chibzuinței care te oprește să faci lucruri necugetate. Ares nu era pur și simplu un zeu care distrugea totul în cale, ci cea „pornire războinică”, acel elan distrugător cu care

vine orice sentiment negativ pe care-l avem. Afrodita nu era pur și simplu o zeiță la care ne rugăm ca să facem copii sănătoși, ci cea „pulsivă erotică” pe care o simțim mereu când vedem o fată frumoasă.

În mod similar, miturile nu sunt doar povești de adormit copii, ci ele sunt reprezentări culturale ale unor structuri arhetipale ale inconștientului nostru⁹, care se traduc prin diversele atitudini pe care le luăm în fața lumii, fără ca măcar să ne dăm seama de acest lucru. Zeii greci nu sunt reali în sensul în care este reală o piatră ce zace pe marginea drumului. Ei sunt „reali” așa cum sunt reale acele forțe im-personale, care ne asupresc moment de moment, care vin de dincolo de rațiunea noastră și de voința noastră conștientă. Atunci când ne comportăm atipic, când ne ieșim din fire, când dansăm în ploaie cu hainele ude, când „vedem negru în fața ochilor” de furie, când vorbim tare și într-un dialect necunoscut celorlalți după mai multe pahare de vin – atunci, spun grecii, zeii ne-au luat mințile și ne-au posedat.

Se întâmplă astfel deoarece, pentru ei, zeii nu sunt existențe concrete care vorbesc, mănâncă și acționează ca oamenii, decât la un nivel foarte naiv al reprezentării. Din contră, zeii sunt într-adevăr forțe cărora noi nu le putem face față pe cont propriu și care au puterea de a ne zdrobi instant dacă ne punem „împotriva curentului”. Tocmai de aceea, trebuie să ne supunem lor și să știm cum să le îmbunăm, pentru a nu ne pierde mințile de tot în această lume absurdă în care ne-am născut ca să muncim toată viața și, pe urmă, să murim, lăsând în urma noastră copii care sunt condamnați la aceeași existență absurdă. De

⁹ „Arhetipurile apar în mituri și basme la fel cum o fac în vise și în produsele fanteziei psihotice... În individ, arhetipurile survin ca manifestări involuntare ale unor procese inconștiente a căror existență și sens pot doar să fie deduse, pe când mitul are de-a face cu forme tradiționale de o vârstă incalculabilă... În acest plan, miturile sunt, de regulă, o istorie tribală transmisă din generație în generație pe cale orală” (C.G. Jung, C. Kerényi, *Essays On a Science of Mythology. The Myth Of The Divine Child And The Mysteries Of Eleusis*, translated by R.F.C. Hull, Princeton, Pantheon Books, 1969, p. 100).

aceea, libertatea de a te opune zeilor este, într-un anume fel, libertatea de a bea până mori de ciroză: o poți face, dar ar fi înțelept să nu.

Această viziune grecească despre zei ne-a modelat de-a lungul timpului comportamentul și raportarea la lume deoarece, așa cum generații întregi de greci au trăit citind Iliada și Odiseea lui Homer, și generațiile mai actuale au crescut citindu-li-se de către bunici Legendele Olimpului. Eu însumi, în clasele primare fiind, întârziam constant la ora de matematică pentru a vedea până la capăt seriale care istoriseau miturile despre Hercules și Xena. În mod similar, și generațiile actuale cresc urmărind filme precum Troia și 300, seriale precum Spartacus sau Roma. Ei cresc jucând pe calculator diverse jocuri care-i pun în mod concret „în pielea” unor personaje ca Ahile, Prometeu sau alți eroi greci, modelându-și astfel, fără să-și dea seama, raportarea la lume. Tocmai de aceea, miturile nu sunt „depășite”, ci sunt sensuri îngropate adânc în conștiința noastră încă din copilărie, care „lucrează” prin noi fără să ne dăm seama. Ele sunt „rațiuni mute” care ne predetermină la cel mai de bază nivel: raportarea la lume și la ceilalți. Altfel, filmele care le ilustrează nu ar crea fascinație chiar și printre adulți și nu ar vinde bilete de miliarde de dolari în sălile de cinema din toată lumea. Cu alte cuvinte, adevăratele mituri constituie fundamentul nevăzut pe care întreaga noastră viață conștientă se construiește.

Acestea sunt motivele pentru care a începe o carte despre DJing cu o secțiune despre Dionysos nu este ceva exagerat sau izvorât din simpla dorință a autorului de a încadra o activitate apărută în secolul al XX-lea într-o tradiție culturală milenară pentru ca să-i confere un plus de „noblețe”. Din contră, o incursiune în miturile despre Dionysos ne-ar putea face să înțelegem DJing-ul de la rădăcinile sale. Fără a înscena în viața omului obișnuit o reprezentare mitologic-arhetipală a psihicului uman, adică un model de raportare la lume și la evenimentele din ea predat pe cale

culturală din generație în generație, DJing-ul nu ar fi vorbit pe limba culturii noastre.

Ca urmași ai lui Dionysos, DJ-ii nu sunt doar niște „entertaineri”, ci ei calcă pe urmele lăsate în inconștientul nostru de imaginea arhetipală a zeului dispărut. Ei au umplut, în peisajul actual, golul care a fost lăsat de prăbușirea credințelor religioase milenare. Cât timp am avut zei, n-am avut nevoie de DJ-i, pentru că avea cine să „regizeze” orice petrecere și orice festival. Când n-au mai fost zei, a trebuit să inventăm DJ-i, ca niște imagini palide și muritoare a ceea ce, odată, era etern. Să pășim, așadar, pe urmele miturilor și adevărului existențial ale lui Dionysos. Să vedem ce forțe ale psihicului nostru guvernează el și ce atitudini față de lume face el posibil.

* * *

Dintre zeii Antichității, Dionysos - zeul vinului, al bucuriei, al dansului și al festivalurilor - este unul care a ieșit câștigător în lupta cu timpul. Asta pentru că el a supraviețuit în mentalul nostru colectiv și încă mai este printre noi de fiecare dată când ciocnim un pahar de vin sau când ne strângem într-un loc pustiu să dansăm. Dionysos este cu noi când ne adăpostim în umbrele nopții pentru a manifesta toate formele de nebunie pe care nu le-am putea manifesta în timpul zilei și în mijlocul orașului, fără a fi luați pe sus de poliție și considerați, *de facto*, nebuni de legat. Pe scurt, el este cu noi de fiecare dată când ne eliberăm de presiunea impersonală a normelor sociale, de privirea mustătoare a celorlalți, de măsura pe care ne-o impunem nouă înșine pentru a fi cumpătați.

Din chiar modul în care grecii se refereau la el, ne putem da seama că Dionysos este, prin excelență, un zeu eliberator. Tocmai pentru că ne eliberează de grijile zilnice care ne împart mintea într-o sută de locuri și ne aduce din nou la o formă de unitate cu sine pe care am pierdut-o încă